

Наукові записки. – Випуск 153. – Серія : Філологічні науки. – Кропивницький : Видавець Лисенко В.Ф., 2017. – С. 652-655.

УДК 378.147:811.111=161.2:81'246.2

**ФОРМУВАННЯ КОЛОКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЯК ПОДОЛАННЯ ЛЕКСИКО-
СЕМАНТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКО-
АНГЛІЙСЬКОГО МОВНОГО КОНТАКТУ**

Вікторія КОЛКУНОВА (Херсон, Україна)

У статті обґрунтовано доцільність виокремлення колокаційної компетенції у складі іношомовної комунікативної компетентності студентів-філологів; уточнено зміст понять «інтерференція» і «колокація» в лінгводидактичному контексті; надано характеристику лексико-семантичної інтерференції у процесі навчання колокацій у контексті українсько-англійського мовного контакту.

Ключові слова: колокаційна компетенція, колокація, інтерференція, мовний контакт.

В статье обосновывается целесообразность выделения коллокационной компетенции в составе иноязычной коммуникативной компетентности студентов-филологов; уточняется содержание понятий «интерференция» и «коллокация» в лингводидактическом контексте; характеризуется лексико-семантическая интерференция в процессе обучения коллокациям в контексте украинско-английского языкового контакта.

Ключевые слова: коллокационная компетенция, коллокация, интерференция, языковой контакт.

The article proves the practicability of singling out collocational competence as a component of the foreign language communicative competency of philology students; specifies the concepts of “interference” and “collocation” in the context of

Linguodidactcs; characterizes lexical-semantic interference in learning collocations in the context of Ukrainian-English language contact.

Key words: collocational competence, collocation, interference, language contact.

Колокаційна компетенція як складова іншомовної комунікативної компетентності є дискусійним питанням вітчизняної методики навчання іноземних мов, оскільки її традиційно не відокремлюють від лексичної компетенції, яка складається зі знань і вмінь використовувати словниковий запас мови, як це зазначено у «Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти» [9]. Водночас, різні аспекти формування колокаційної компетенції широко представлено у дослідженнях закордонних науковців-представників лексичного підходу до навчання іноземної мови (F. Boers [13], P. Davis [14], M. Lewis [15], J.R. Nattinger [16]), які обґрунтовують доцільність виокремлення такого типу компетенції, описують способи її формування та експериментально перевіряють ефективність запропонованих методик. Водночас, у цих дослідженнях, на нашу думку, недостатньо висвітлено питання про взаємодію систем рідної та іноземної мов у процесі формування іншомовної колокаційної компетенції, наслідки такої взаємодії та її вплив на ефективність методичної роботи. Проте, у сучасній лінгвістиці накопичено значний досвід вивчення взаємодії різних мов – мовних контактів, а також комплексу явищ, що їх супроводжують, таких як міжмовна інтерференція. У працях Ж. Багана та О. Хапіліної [4], У. Вайнрайха [6], Ю.Жлуктенка [8] досліджено, зокрема, негативні наслідки міжмовної інтерференції, які полягають у відхиленнях від норми у системі однієї мови під впливом іншої мовної системи. У контексті зазначеного вище виникає об'єктивна потреба виокремлення колокаційної компетенції у складі іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів в якості засобу подолання негативних наслідків мовного контакту.

Отже, **метою** статті є обґрунтування доцільності формування колокаційної компетенції студентів-філологів як засобу подолання лексико-

семантичної інтерференції в умовах українсько-англійського мовного контакту. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення низки **завдань**, а саме: з'ясування місця колокаційної компетенції в структурі іншомовної комунікативної компетентності студента-філолога; уточнення змісту понять «інтерференція» і «колокація» в лінгводидактичному контексті; характеристика прояву лексико-семантичної інтерференції у процесі навчання колокацій у контексті українсько-англійського мовного контакту.

Як свідчить аналіз наукової літератури, поняття іншомовної комунікативної компетентності не має єдиного тлумачення, тому пропонуємо, спираючись на «Новий словник методичних термінів і понять» [1, с. 98], розуміти її як здатність вирішувати засобами іноземної мови актуальні для спілкування завдання, організовуючи власну мовленнєву діяльність в її продуктивних і рецептивних видах адекватно до ситуації спілкування. Іншомовна комунікативна компетентність є комплексним явищем і складається з лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного компонентів, кожен з яких містить знання, уміння та навички. У складі лінгвістичної компетенції виокремлюють лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну та орфоепічну компетенції [9]. Лексична компетенція як знання і здатність використовувати мовний словниковий запас складається з лексичних та граматичних елементів. Лексичні елементи містять стійкі вирази (розмовні формули, ідіоми, стійкі вирази, фразові дієслова, колокації) та однослівні форми [9]. Вважаємо, що всі елементи лексичної компетенції заслуговують на окреме вивчення, оскільки знання кожного з них є однаково важливими, а вміння їх використовувати у мовленні викликають специфічні труднощі в кожному випадку.

У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговує такий елемент у складі лексичної компетенції, як знання та вміння використовувати у мовленнєвій діяльності колокації як одиниці з неоднозначним статусом. У сучасній лінгвістиці поняття «колокація» використовується у різних наукових школах і напрямках досліджень для позначення особливого типу сполучуваності

слів. Наприклад, за одним із визначень терміну, колокація – це лексико-фразеологічно зумовлена сполучуваність слів у мовленні як реалізація їх полісемії. У фразеології, яка вивчає лексично неподільні поєднання слів, колокації співвідносяться або ототожнюються з певним типом фразеологічних одиниць. Незважаючи на наявність ідентичних ознак у колокацій та фразеологічних одиниць, а саме неможливості заміни одного зі складників цих мовних знаків без повної або часткової втрати смислу або стилістичного забарвлення, їх не можна ототожнювати, оскільки вони мають унікальні властивості, як доведено С.Лескіною та В.Шароною [10]. У корпусній лінгвістиці під колокацію традиційно розуміють послідовність слів, які зустрічаються разом частіше, ніж можна було б очікувати, виходячи з випадковості розподілу.

Актуальним для нашого дослідження є визначення колокацій Є. Орлової, яка називає це лексичне явище аномалією сполучуваності і вважає його словосполученням зі складним статусом, що знаходиться на периферії лексико-фразеологічної системи. Крім того, до головних ознак колокацій Є. Орлова відносить те, що вони функціонують у мові та зберігаються у словнику кожного носія мови в готовому вигляді; їх не створюють, а відтворюють у типових ситуаціях [11, с.11].

Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що колокацією є особливий тип сполучення слів, що характеризується такими ознаками, як цілісність при сприйнятті і відтворенні у мовленні; семантична обумовленість компонентів; синтаксична і дистрибутивна регулярність.

Проведене дослідження створює підстави стверджувати, що колокації мають особливий статус у лінгвістиці, що, у свою чергу, викликає потребу переоцінки значення цих лексичних одиниць у лінгводидактичному вимірі. М. Влавацька у цьому контексті наголошує на необхідності виокремлення комбінаторної лінгводидактики – прикладного розділу комбінаторної лексикології, в якому створюватимуться спеціальні методики навчання синтагматичних зв'язків слів [7]. На її думку, поняття «колокація» є одним з

ключових у лінгводидактиці, оскільки важливість оволодіння такими лексичними одиницями в процесі вивчення мови підтверджується комплексом фактів. По-перше, колокації присутні в усіх природних мовах; по-друге, колокації уточнюють і конкретизують значенні слів, що їх створюють; по-третє, об'єднання слів у колокації є фундаментальним для усього використання мови [7, с. 41].

З огляду на особливий статус колокацій в лінгвістиці та лінгводидактиці, вважаємо доцільним у структурі іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів виокремлювати колокаційну компетенцію як здатність поєднувати лексичні одиниці відповідно до норм мови, що вивчається, що базується на знанні колокацій і навичках їх вживання в усіх видах мовленнєвої діяльності [2]. Крім того, разом із наданням колокаційній компетенції зазначеного статусу, вважаємо за необхідне розглядати її формування у неразривному зв'язку з урахуванням процесів міжмовної інтерференції, яка здійснюється у ситуації аудиторного штучного білінгвізму, що є своєрідним проявом мовного контакту. Мовний контакт є взаємодією двох або більше мов, у результаті чого реалізується вплив на словник і структуру однієї або багатьох із них [12, с. 237]. У. Вайнрайх вважав, що дві або кілька мов знаходяться в контакті, якщо ними по черзі користується одна особа, яку він називав місцем здійснення контакту, а практику поперемінного користування двома мовами – двомовністю [6, с. 22]. Одним із наслідків мовного контакту є інтерференція, яку можна визначити як процес і результат взаємодії мовних систем в умовах білінгвізму або плюрлінгвізму, що знаходить відображення у відхиленні від норми однієї мови під впливом іншої.

У психолінгвістиці інтерференцію розглядають як невід'ємний компонент повільного поступового проникнення того чи іншого іншомовного елемента в систему мови у процесі оволодіння нею. Інтерференція спрацьовує у свідомості людини незалежно від її волі і бажання і проявляється як відхилення від норми рідної або нерідної мови, оскільки норми цих мов вступають у складні взаємини, прагнучи підпорядкувати собі одна одну [4, с. 66].

Дослідники, які вивчають психолінгвістичні аспекти контакту мов, наголошують на тому, що більшість членів двомовного соціуму не в змозі однаково володіти двома мовами, використовувати їх в будь-яких ситуаціях, з легкістю перемикаючись з однієї мови на іншу, не змішуючи при цьому системи різних мов. Будь-яка взаємодія мов означає, що в контакт і конфлікт входять два бачення світу [4, с. 11].

Глибина й об'єм інтерференції можуть бути різними. Вони залежать від комплексу суб'єктивних та об'єктивних чинників. Суб'єктивні чинники визначаються індивідуальними мовними здібностями людини, яка вивчає або користується кількома мовами. До об'єктивних факторів можна віднести ступінь генетичної подібності мов, причому, чим ближче дві мови, тим у більшій мірі двомовний індивід спирається на рідну мову в мовленнєвій діяльності нерідною мовою. Тому споріднені мови засвоюються легше, ніж неспоріднені, але інтерференція при такого роду мовного контакту спостерігається частіше і долається з більшими труднощами. Таким чином, чим більше ступінь подібності між мовами, тим більша ймовірність негативного прояву інтерференції між ними [4, с. 22].

Негативний прояв інтерференції як відхилення від норм або навіть їх порушення реалізується на всіх рівнях мовної системи, що дало дослідникам змогу виокремити та описати фонетичний, морфологічний, семантичний, лексичний та синтаксичний різновиди інтерференції.

У контексті нашого дослідження важливим є питання про співвідношення лексичної та семантичної інтерференції. У науковій літературі представлено різні точки зору: пропонується розглядати лексичну і семантичну інтерференцію окремо (В. Алімов [3]), семантичну інтерференцію – як різновид лексичної інтерференції (У. Вайнрайх [6], Ю. Жлуктенко [8]); комплексний лексико-семантичний тип інтерференції як процес та результат мовного контакту, який супроводжується відхиленням від норм сполучуваності слів (А. Боковня [5]). Розуміння колокації як особливого типу сполучуваності лексичних одиниць, зумовленої як традиційним використанням, так и

семантикою компонентів, дає підстави розглядати лексико-семантичну інтерференцію як головну причину негативних наслідків мовного контакту, що спричиняє помилки у сполучуваності слів.

У нашому дослідженні ми пропонуємо розглядати формування колокаційної компетенції студентів-філологів як засіб подолання негативних наслідків лексико-семантичної інтерференції, яка у контексті українсько-англійського мовного контакту призводить до помилок у сполучуваності слів взагалі та у вживанні та перекладі англійських колокацій, зокрема. Вважаємо, що для ефективного формування колокаційної компетенції в умовах українсько-англійського мовного контакту важливо оновити зміст і методичку навчання іноземної мови студентів-філологів, підпорядкувавши їх формуванню правильної сполучуваності слів та подоланню негативного впливу лексико-семантичної інтерференції.

Проведене дослідження дає змогу зробити деякі висновки. Доцільність виокремлення колокаційної компетенції у структурі іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів зумовлюється об'єктивними потребами вдосконалення їх мовної фахової підготовки, яка зараз не приділяє достатньої уваги формуванню вмій і навичок правильної сполучуваності слів. Цілеспрямована робота з формування колокаційної компетенції, на наше переконання, сприятиме подоланню негативних наслідків лексико-семантичної інтерференції в умовах українсько-англійського мовного контакту.

Стаття не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми; подальшого дослідження потребують питання оновлення змісту мовної освіти в контексті компетентнісного підходу, взагалі, та розробка й апробація методички формування колокаційної компетенції студентів-філологів, зокрема.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Издательство ИКАР. 2009. – 448 с.
2. Алексеева Л. Б. Методика формирования коллокационной компетенции у студентов неязыковых факультетов в процессе обучения английской научной речи : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Алексеева Любовь Борисовна. – Санкт-Петербург, 2011. – 341 с.
3. Алимов В. В. Интерференция в переводе (на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации): Учеб. пособие. – М. : КомКнига, 2005. – 232 с.
4. Багана Ж., Хапилина Е. В. Контактная лингвистика: Взаимодействие языков и билингвизм / Ж. Багана, Е.В. Хапилина. – М. : Флинта, 2010. – 125 с.
5. Боковня А. Е. Интерференция при обучении иностранному языку (на примере парадигматической лексико-синтаксической интерференции) и возможные пути ее преодоления в процессе работы над лексикой : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Андрей Евгеньевич Боковня. – М., 1995. – 18 с.
6. Вайнрайх У. Языковые контакты / У. Вайнрайх. – К. : Вища школа, 1979. – 246 с.
7. Влавацкая М. В. Комбинаторная лингводидактика в контексте современного языкового образования / М. В. Влавацкая // Сибирский педагогический журнал. – 2015. – № 4. – С. 40–43.
8. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко. – Киев : Вища школа, 1974. – 164 с.
9. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С. Ю. Ніколаєва; пер. О. М. Шерстюк]. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.

- 10.Лескина С. В., Шаронова В. Б. Структурная и семантическая соотнесенность коллокаций и фразеологических единиц в русском и в английском языках / С. В. Лескина, В. Б. Шаронова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия : Лингвистика. – 2014. – №1. – С. 22–28.
- 11.Орлова Е. В. Английская коллокация в условиях интерференции : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Орлова Евгения Валерьевна. – Иваново, 2011. – 24 с.
- 12.Языкознание. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.
- 13.Boers F. Formulaic sequences and perceived oral proficiency: putting a Lexical Approach to the test / Frank Boers, June Eyckmans, Jenny Kappel // Language Teaching Research . – 2006. – Vol. 10. – No. 3. – P. 245–261.
- 14.Davis P., Kryszewska H. The Company Words Keep. Lexical Chunks in Language Teaching // Paul Davis, Hanna Kryszewska. – Peaslake, UK : Delta Publishing, 2012. – 152 p.
- 15.Lewis M. Teaching collocation. Further Development in the Lexical Approach // Michael Lewis. – Hove, UK. – Language Teaching Publications ELT, 2001. – 245 p.
- 16.Lewis M. Implementing the Lexical Approach: Putting Theory into Practice // Michael Lewis. – Andover, UK : Heinle, Cengage Learning, 2008. – 223 p.
- 17.Nattinger J.R., DeCarrico J.S. Lexical Phrases and Language Teaching // James R. Nattinger, Jeanette S. DeCarrico. – Oxford : Oxford University Press, 1992. – 218 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Вікторія Колкунова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської та турецької мов Херсонського державного університету.

Наукові інтереси: методика викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі, корпусна лінгвістика, контактна лінгвістика.